

uborno snov atomizirala do skrajnosti. S tem je bila atomizirana tudi človeška družba in njeni heroji.

Niti malo se ne dotikam stvarjajoče znanosti, ki ima povsem svoje zvanje, in ne njenih važnih nalog. Hočem edino poudariti, da so pota znanstva vsa drugačna, ki pa nimajo nobenega opravka z mitično umetnostjo in njenimi večnimi tajnami. (Konec prih.)

G R E H

VSAKDANJA TRAGEDIJA V ŠESTIH SCENAH — ANGELO CERKVENIK

O s e b e :

Žena — Njen mož — Njegov prijatelj in pozneje
njen drugi mož — Njen ljubimec

Doba: Nekaj let pred početkom svetovne vojne.
Epilog se godi v današnji dobi.

I. S C E N A.

Izba v sanatoriju. Spomladi proti večeru. — Mož leži v postelji in težko diha; žena mu sedi ob vznožju in se pogovarja prav tiho s Prijateljem, ki se že pripravlja na odhod.

Prijatelj: Upajmo, upajmo! Nekoliko let bo že še živel!

Žena (se začudi): Nekoliko let še?

Prijatelj: Zakaj ne? Nič nenavadnega ni, da jetičniki žive po deset in še več let, čeprav so hudó bolni. Zdaj moram iti. Torej kakor sem vam že povedal: imeti mora popoln mir! Vsako, tudi najmanjše vznemirjenje ali razburjenje utegne povzročiti njegovo smrt! Na svidenje! (Se prikloni in odide.)

Žena: Zbogom! (Sama zase:) Vsako najmanjše vznemirjenje ali razburjenje utegne povzročiti — smrt! (Zamišljeno sedi in zre nepremično v tla; a kmalu se dvigne in stopa neslišno, po prstih, proti podstavku, na katerem stoji v cvetnjaku asparag. Neodločno ogleduje cvetnjak. Hitro stopi k vratom in pogleda, ali ni kje v bližini zdravnik. Vrne se k cvetnjaku in nekoliko trenutkov premišljuje. Že se dotakne z roko podstavka, pa se nepričakovano premisli ter odtegne roko; vsa se strese. Ponavlja:) Vsako, t u d i n a j m a n j š e vznemirjenje utegne povzročiti — smrt! (Plaho se ozira okrog sebe in po kratkem premišljevanju prav odločno z roko prevrne podstavek, da pade cvetnjak in se razbije. Ropot prebudi Moža, da se dvigne in prestrašeno pogleda v Ženo, ki zamaknjeno zré v črepinje cvetnjaka.) Oh ...!

Mož: Sonja, kaj je to?

Žena: Kaj, kaj! Saj vidiš!

Mož (utrujeno): Tako sem se prestrašil.

Žena (se polagoma bliža postelji in sede): Zamislila sem se nekam in

kar naenkrat — ne vem niti kako, niti kdaj — sem sunila z nogo ob podstavek. Si se hudo prestrašil?

M o ž: Nekaj strašnega sem sanjal, nekaj — in potem sem se ves stresel.

Ž e n a: Siromak! Zamislila sem se v svojo preteklost, pomislila sem na vse težke in bridke ure, ki sem ti jih povzročila in bilo mi je tako hudó, kajti kajti...

M o ž: Kajti, kajti?

Ž e n a: Hudó mi je, kajti tvoja bolezen je...

M o ž (hlastno): Moja bolezen? Saj nič ni!

Ž e n a (na videz žalostno): Vsak čas se utegne zgoditi, da umreš...

M o ž (se dvigne. žalostno): Da umrem?

Ž e n a: Da, pravkar sem govorila z doktorjem. Razodel mi je, da ni misliti na tvoje ozdravljenje, da bi vsako upanje ostalo le upanje.

M o ž: Sonja, ali res ne upaš več? Sonja, Sonja — sama ostaneš, sama!?

Ž e n a: Ni najstrašneje, da bom ostala sama. Strašneje je, da moram preživeti tvojo smrtno uro, kajti ta ura mora biti tudi ura moje izpovedi!

M o ž (se čudi): Kakšna smrtna ura, Sonja? Kaj govoriš?

Ž e n a: Potolaži se. Smrt ni najhujša. Najhuje je, kadar si mora človek izprositi oproščenja...

M o ž: Kakšno oproščenje?

Ž e n a: Mnogo sem grešila, čeprav so me včasih prisilili drugi, da sem grešila.

M o ž (se razburja): Grešila si? Kako? Govori, povej!

Ž e n a: Ne razburjaj se, vsaj zdaj ob svoji smrti ne — da mi ne umreš, preden si izprosim tvoje oproščenje.

M o ž (še bolj razburjeno): Žena, si zblaznela? Kaj govoriš? Grešila si, drugi so te prisilili, torej nisi samá kriva...

Ž e n a: Vsi ste krivi!

M o ž (začudeno): Vsi? Mar tudi jaz?

Ž e n a: Tudi ti, kajti tvoja laž...

M o ž (zakriči): Kaj? Jaz? Jaz da sem lagal?

Ž e n a (na videz razburjeno): Ti, da, prav ti! Prihajal si k nam vsak teden po dvakrat, trikrat, lagal si o svojih posestvih, ki jih nisi imel. S posestvi si me zamamil, z bajkami o svoji dobri službi, s pripovedkami o svojih študijah, ki jih nikdar še pričel nisi, kaj šele, da bi jih bil dovršil!

M o ž (zre prestrašeno vanjo): Kako krivično, kako krivično! Lagal da sem! (Pade vznak. Težko nadaljuje.) Ali nisem tedaj res imel v rokah tetinih posestev? Saj tudi sama veš, da mi je teta

obljubila graščino! Ali sem jaz kriv, da je teta tako nepričakovano umrla, ne da bi bila napravila oporoko. Ali zadene mene krivda, če so njeni in moji sorodniki pograbili yse! O, kolikokrat si mi že očitala to in zdaj ob... (se zgrozi) ob smrt... (beseda mu gre le z največjim naporom iz ust) ... ob smrtni uri mi ne moreš prizanesti s tem krivičnim očitanjem. O Sonja, Sonja!

Žena: Saj sem hotela govoriti le o svojem grehu, ne pa o tvojem, in če je tako naneslo...

Mož (zelo razburjen): Kaj naneslo, kaj naneslo! O mojem grehu ne moreš govoriti.

Žena (jezno): Glej ga! Ali res? Brez greha si nemara? In tvoj doktorat, o katerem si mi pripovedoval, preden sem te popolnoma spoznala? Ali tisto ni bila grda laž?

Mož (z bridkostjo): Sonja, ne razumem te! Ali me nisi prav ti razglasila za doktorja? Se ne spominjaš, kako sem se takrat hudoval nate?

Žena (jezno, glasno): O, ta je pa lepa! Zdaj sem vsega kriva le jaz! Ali mi nisi pripovedoval, da boš študiral?

Mož: Sem, a bolezen mi je prekrizala račune. (Zanosno in vizionarno.) Študiral bom, bom! Moram: O človeku se hočem učiti. Človeka hočem tudi telesno napraviti večnega! O, kako čudovito! Človeku ustvariti tudi večno telo! (Zmedeno, skoraj blazno. Dvigne se.) Poleg neumrljive duše, ki mu jo je vdihnil Sabaoth, mu hočem dati neumrljivo telo! (Se smehlja.) Stare, bolne ude bi mu nadomestil z novimi, svežimi... dal bi mu nova pljuča, novo srce, da... tudi nove možgane... Zakaj bi živalsko srce, živalska pljuča, živalski možgani ne mogli vršiti istih bioloških funkcij, ki jih vrše človeški organi? Večnost individualne zavesti vsakega posameznika hočem ustvariti! Takoj, takoj... dvigniti se hočem... učiti se hočem... daj, Sonja, pomagaj! Oblečem se, takoj (do smrti utrujeno), takoj... O, saj ne umrem še? (Zgrudi se v posteljo.) Saj ne umrem, Sonja, žena?

Žena: Moj Bog, saj se ti bliža konec! Vsak hip utegneš izdihniti, oproščenja pa si še vedno nisem izprosila! Odpusti mi, da sem te tako razburjala s temi očitki, nisem hotela, res ne! Odpusti, prosim te!

Mož (težko): Saj nisem hud, Sonja!

Žena: Zdaj pa moram povedati vse, kajti težko bi mi bilo vse življenje, če bi morala živeti brez tvojega odpuščanja.

Mož: Vse ti oprostim, vse...

Žena: Že dolgo me tlači ta greh...

M o ž (brez volje): No, povej.

Ž e n a: Omožila sem se, ker je mati tako hotela.

M o ž (zavestno): Mati? Ne ti?

Ž e n a: Mati je hotela imeti bogataša za zeta, da bi tudi njej bilo dobro in njej na ljubo sem se odrekla svoji mladostni ljubezni. Saj poznaš Bojana, goslača, on je bil...

M o ž (žalostno): Njega torej, njega si imela rada! Včasih se mi je dozdevalo, da ga imaš rada... Saj ni mogoče, saj ga nimaš rada!

Ž e n a: Poslušaj, ne moti me! Omožila sem se tedaj s teboj ne iz ljubezni in ne zaradi same sebe. Drugi so hoteli tako! Moja mati, ki je vse življenje sanjala o bogastvu in udobnem življenju, o brezdelju in prijetnem dolgočasju, meni pa je bilo hudo, ker sem morala zatajiti svoje srce...

M o ž: Pa zakaj mi tedaj nisi vsega povedala? O, da sem vedel! Nikdar ne bi bil hotel motiti tvoje sreče!

Ž e n a: To ni res!

M o ž: Ni res?

Ž e n a: Ali ti nisem premnogokrat dejala, da te nimam tako rada, kakor bi te morala imeti, da bi ti morda mogla biti dobra prijateljica, nikdar pa ne dobra žena.

M o ž (se čudi): Ali se mi res moti? Sem že izgubil vso zavest? O ne, ne! Ne, spomin me ni zapustil! V tako ostrih obrisih mi stopa pred oči slika: Nekdaj me je obšel dvom in tistikrat sem te vprašal, kaj si imela z Bojanom. Tedaj pa si mi ovila roke, svoje lepe, bele roke okrog vratu, prižela si se tesno k meni in mi šepnila: «Preženi to grdo misel, preženi jo... Bojanu bi mogla biti morda dobra prijateljica, nikakor pa ne dobra žena...» Mi nisi dejala tako?

Ž e n a (se naslaja): Zares ne veš več, kaj govoriš! Le njega sem imela rada, preje in pozneje!

M o ž (se dvigne. Preti ji): Tudi pozneje?!

Ž e n a (se dvigne, stopi nekoliko korakov proti vratom): Tudi pozneje! Ali nisem imela pravice? Ali me nisi ogoljufal, me nisi oropal mladosti in lepote? In kaj si mi dal za vse to? Nič! To tvoje bolno telo, te blodne privide, tvoje megalomanske domisleke! Naj mi bo to odškodnina za moje zdravo telo in lepoto?

M o ž (se hropeče zasmije): Zdravo telo! Okužila si me!

Ž e n a: Lažeš, lažeš! Okužil si me ti!

M o ž (je široko odprl oči; nepremično zre v belo postavo svoje žene, kakor da bi vsega tega ne mogel razumeti. žalostno:) In to si mi hotela povedati ob moji smrtni uri? S tem si si hotela olajšati vest?

- Žena:** To še ni vse! Laže boš umrl, če boš vedel, da te ne ljubim, kakor bi te morala!
- Mož:** Sonja, ali si res tako zlobna? Saj me hočeš ubiti, preden mi je sojeno umreti!
- Žena:** Žal ti moram povedati še več, še mnogo več! Tudi doktor, tvoj prijatelj me ljubi...
- Mož** (s silnim naporom se dvigne in poklekne na posteljo): Kaj? Kaj praviš?
- Žena:** Tudi njegova sem bila, tudi njegova!
- Mož** (strahotno): Ženska, to ne more biti res! On ne bi mogel...
- Žena** (se smeje): Ne bi mogel! Pa še kako, o! (Se vedno bolj odmika od postelje.)
- Mož** (se grabi za glavo): Tudi ta! (Silno bolešno:) O tudi ta! (Hrope.) Ni res, ne more biti res. (Seka besede kakor blaznež.) Komu? Komu naj verujem? Njej ali njemu? (Se obrne k Sonji.) Komu, Sonja, duša? Reci, da ni bilo res!
- Žena:** Ni res, ni bilo res! (Se smehlja.)
- Mož** (po kratkem premoru; jezno): Zasmilil sem se ti? Iz usmiljenja si zatajila svoj greh? Res je bilo, res! V očeh ti čitam! Zakaj lažeš?
- Žena:** Pa naj bo, lažem, če ti je tako prijetneje! Tudi danes pojdem k njemu, še nocoj, kakor vsako noč!
- Mož** (skuša stopiti s postelje, da bi jo ujel, in pade na tla): O... o... jaz te... ubijem... ubijem!
- Žena** (zbeži): Ne boš me, ne boš, k njemu pojdem! (Izgine.)
- Mož** (leži poleg postelje): O... o... ubil bi jo! Pošast! In vendar je moja! Tako zelo moja! (Težko hrope in se skuša spet dvigniti. Posreči se mu toliko, da pritisne na gumb električnega zvončka; gumb je pritrjen ob nočno omarico.) O, še bi hotel živeti, še! Prav zdaj bi ne hotel umreti... (Umolkne, glava mu zdrsne in ves se zlekne. Kratek premor. Slišati je tiktakanje ure in težko hropenje bolnikovo. Žena, ki je bila zbežala, močno udari na klavir in zaigra veselo poskočnico ter zraven poje: la-la-la-la. Mož posluša.) O ne, ne! Še moram živeti, večno živeti!
(V izbo stopi Prijatelj.)
- Prijatelj** (začudeno): Strela, kaj pa je vendar to?! Si ti zvonil? Kje ti je žena?
- Mož:** Žena? Ti in ona sta...
- Prijatelj:** Jaz in ona? Kaj naj pomeni to? (Hoče mu pomagati, da bi zopet legel na posteljo, a Mož ga odpahne.)
- Mož:** Pusti me! Ne dotikaj se me!
- Prijatelj:** Ali blazniš? Govori vendar tako, da bom razumel!
- Mož:** Ne razumeš? O, kako boli!

Prijatelj: Kaj te boli?

Mož: Umril bom.

Prijatelj: Ni treba, da bi umrl danes ali jutri ali pojutrišnjem. Še mnogo let lahko živiš.

Mož: Ženi pa si dejal drugače! Rekel si ji, da umrjem še nocej.

Prijatelj: To da sem rekel tvoji ženi? Čisto nasprotno! Rekel sem ji, da si krizo srečno prestal, da boš mogoče živel še mnogo, mnogo let.

Mož: Tako... pomagaj mi, pomagaj!

Prijatelj (ga dvigne ter položi na posteljo in mu sede k vznožju): Kako se je vendar moglo zgoditi, da si padel s postelje?

Mož (s hripavim glasom): Ubiti sem jo hotel pa mi je zbežala... Privedi jo sem, privedi jo...

Prijatelj: Ne razburjaj se. To ti škoduje. Jutri mi poveš vse.

Mož: Si ti res ljubimec moje žene?

Prijatelj (se dvigne): Kaj se to pravi? Kdo ti je natvezel to budalost?

Mož: Kdo? Ona! Tvoja ljubica, tvoja — ljubica...

Prijatelj: Sonja?

Mož (hrope): Sonja, Sonja! Kako to, da ji praviš kar Sonja?

Prijatelj: Nehaj že! Saj to je blaznost! Ta misel te ubije! Jaz in tvoja žena! Kaj me Sonja briga! Včasih sem pač šel z njo na izprehod, a to le zavoljo tebe, le zavoljo najinega prijateljstva, ker je tvoja žena in končno, ker ji je tukaj na vasi dolgčas.

Mož: Torej si vendarle hodil ž njo? (Nekako težko, kakor da bi mu nekaj ne dalo izpregovoriti.) In ponoči? Ali je prihajala tudi ponoči k tebi? (Skuša se dvigniti, pa ne more. Predirljivo zapiči svoj pogled vanj in težko hrope.)

Prijatelj (jezno): Iz uma si! Daj, da ti izbijem to blazno misel iz glave!

Mož: Norec sem bil, norec... in zdaj, ko bom vsak hip umrl, mi očita to! (Ihti.) O... o...!

Prijatelj (se mu približa): Prijatelj, veruj mi, prisegam ti, da se tvoje žene nisem nikdar niti dotaknil. Kako neki je prišla na to misel? (V tem trenutku zapazi črepinje cvetnjaka in pokaže s prstom nanje.) Kaj pa je to? Kdo je razbil ta cvetnjak?

Mož: Sonja.

Prijatelj (se udari s kazalcem po čelu): A tako! (Pogleda na uro.) Tako je tedaj s to stvarjo! Vidiš, zdaj razumem, vse razumem! To je storila nalašč! Nalašč, ker sem ji zabičal, da te ne sme vznemirjati. Ali je mogoča taka zloba?

Mož: In o goslaču? Ali je tudi to bajka?

Prijatelj: O goslaču? Ne vem! Vem le, da je nekaj, kar ni bajka! Kaj ko bi... kaj... (Umolkne in ga sočutno pogleda.)

Mož: Kaj? Povej, prosim te, povej! (Omahne.)

Prijatelj (ne odgovori).

Mož (s poslednjim naporom. Potemni se): Umrl bom... umrl.. In ne bom je videl več! Umrl bom... zdaj, zdaj... zdaj... Pridi k meni (presekano), oprosti mi, (Tiho, zamolklo) pridi, dragi! nisem te hotel žaliti! O, tako boli! (Hrope.) Zdaj vem vse! Tebi verujem, tebi, ne njej! Bogat si... Boji se zate, boji se, da bi se prej oženil nego bi jaz — umrl. Tvoj denar hoče! Vzemi jo, vzemi jo, prijatelj! Vzemi jo in osveti me! (Kratek premor. Nekoliko se dvigne. Tiho in tajinstveno.) Zdaj se bo ločila, zdaj...

Prijatelj: Kdo?

Mož: Duša... Ne daj ji oditi, ujemi jo, vsesaj jo vase, vsesaj jo, vsesaj... Saj duša je zdrava, le pljuča, o, pljuča... V tebi bo živela in nikdar ne bo pozabila greha te ženske!

Prijatelj (ga prime za roko): Da, vse se bo zgodilo, kakor praviš!

Mož: Hočeš? Ali hočeš mojo dušo... Samo vate pojdem, ker so mi pljuča bolna... Vate pojdem (strahotno tiho) in zopet vzamem svojo ženo (leden smeh napolni izbo), zopet se poročim... zopet, zopet. (Lasje mu padejo preko oči, mrtvaška bledota mu oblije obraz.) Duša moja jo bo držala v krempljih... o, ne izpusti je (poskuša pokazati s prsti, kako se kremplji zvijajo, pa ne more.) Daj, ne pusti duše, da bi odšla... drži jo, drži jo (vedno bolj pojemajoče) dr-r-rži jo-o-o...

Prijatelj: Ti ubogi! (Ga boža po glavi.)

Z a s t o r.

II. S C E N A.

Godi se en dan pozneje v ljubimčevi izbi. Ljubimec igra violino; nekdo potrka. On gre odpirat. V sobo vstopi žena. Oba sedeta.

Ljubimec: Novico, praviš!

Žena: Da, novico! Umrl je!

Ljubimec: Umrl? (Zelo začudeno.) Umrl? Kdo? Tvoj mož?

Žena: Kdo pa, misliš!

Ljubimec: In ti si tako vesela!

Žena: Je to kaj čudnega? Ali nisem ves čas hrepenela, da bi se ga osvobodila?

Ljubimec: Razumem! Umejem, kako je mogoče hrepeneti po smrti kogarkoli, kako je mogoče celó tako nestrpno hrepeneti po njegovi smrti, da ga sama ubiješ — a kako je

mogoče veseliti se, ko ga gledaš mrtvega pred seboj, tega ne morem razumeti!

Žena: Moški ste polovičarji.

Ljubimec: Ni ga več — zdaj ga ni več. Bil pa je prav tak, kakršni smo vsi mi in zdaj je — nič! Ti se pa celo veseliš... u-u... to je... mraz me stresa, če pomislim na to.

Žena: Ni ga, ni ga več! Svobodna sem! To je najvažnejše! Zdaj se lahko poročiva!

Ljubimec: Kdo?

Žena (razposajeno): Midva!

Ljubimec: Ne. Jaz ne bi hotel umreti, kakor je umrl tvoj mož.

Žena: Kakor je umrl moj mož? Zakaj ta kakor?

Ljubimec: Ker ne bi hotel biti objekt tvojih čudnih in blodnih željâ, tvojega zločinskega hrepenenja. In zdaj hočeš, da bi se oženil s teboj?

Žena (se razposajeno smeje): Kaj bi s teboj? Bedak! Ti, da bi mi bil mož! Berač si! Tebe bi morda res ubila!

Ljubimec: Kaj? Ubila?

Žena (resno): Kakor sem njega.

Ljubimec: Njega? Prej pa si dejala, da ga je strla bolezen?

Žena (zamišljeno): Bolezen ga je, kaj pa! A jaz sem pomagala! Počasi sem ga! Tudi o tebi sem mu pravila.

Ljubimec: Menda vendar ne!

Žena (se zasmije): O, pač! Tudi o tebi sem mu pravila, res! Kako se je dvigal, kako je hropel, obračal oči... mraz me stresa, pest je dvignil in tedaj je padel s postelje.

Ljubimec: Kaj te je obsedlo, ženska!

Žena: Kaj?! Ali misliš, da živim za trpljenje? Niste me učili trpeti! In prav ste imeli, a čudim se tebi, ki si bil poleg moje matere moj najpomembnejši vzgojitelj, čudim se, da se zdaj čudiš! Kakor sta me privezala ob kol, sem rasla. Smer mojega stebela sta določila vidva: ti in moja mati. Če pa se je deblo dvignilo v isti smeri više, nego sta mislila, da se bo kdaj dvignilo, sta bila pač slaba računarja. Po poti hodim, ki sta mi jo pokazala... Zato, ljubček moj, se bom spet možila in se zavestno prodala! V tej zavesti je sladkost... sladkost! Možila se bom, ti pa ostaneš moj ljubček... (Se smeje.)

Ljubimec: Bil sem res slab računar... Vsi smo slabi računarji! Glej, da ti dogodki ne zrastejo kdaj čez glavo!

Žena: Mogoče se uštejem. Nič ne dé! Preopojna je ta prečudna slast! Ne morem se ji odreči. Nepopisno sladko je spozna-

vati: kaj more manjvredna ženska napraviti iz moškega, kako si ga more oviti krog prsta, kako ga more streti, pohoditi... nepopisno sladko je meriti svojo moč, izmeriti jo do poslednjih meja možnosti!

Ljubimec: Kdo te bo vzел?

Žena: Prijatelj njegov, zdravnik, znani izumitelj.

Ljubimec: Kje je?

Žena: Zunaj v vasi, v sanatoriju. Čeden mož je! (Se smeje.) Lepši je nego ti — mogoče se še zaljubim vanj.

Ljubimec: Nič se ne smej! Tudi to se še utegne zgoditi! In naposled je še vprašanje, ali te bo sploh hotel!

Žena: To ni več vprašanje, to je že dejstvo, kajti prav za trdno vem, da se je zaljubil vame že v prvem trenutku, ko me je zagledal.

Ljubimec: Ne morem verjeti, da bi bil tako nespameten!

Žena: Ni nespameten, nasprotno: pameten je! A nič se ne huduj, saj boš še vedno ti moj ljubimec.

Ljubimec: Ali misliš, da ti bom ljubček, ker boš ti hotela tako? Ljubček ti bom, ker ti moram biti ljubček, ker se prav zdaj ne morem ločiti od tebe.

Žena (se dvigne): Ne bom te vprašala, kaj hočeš in česa nočeš. (Hoče oditi.)

Ljubimec: Ostani, Sonja, ostani. Nisem tako mislil, kakor sem rekel.

Žena: Kako pa si mislil?

Ljubimec: Da ne moreva živeti drug brez drugega!

Žena: Ne, samo soglasje najine skupne volje naju družijo; če bi tega soglasja ne bilo, bi se razšla že ta trenutek.

Ljubimec: In končno si mi dala neko nevarno orožje v roke. Razodela si mi resnico o smrti svojega moža. To je zločin... Če bi ga razglasil?

Žena: Bi te dala zapreti zaradi obrekovanja (se smeje), kajti zločin je oblika, ne pa vsebina. Sodnija in pravica more kaznovati grešnika le zaradi oblike, ne pa zaradi vsebine greha, kako bi tudi moglo biti drugače, saj je tudi pravica v prvi vrsti le oblika, vsebina njena pa je: velika količina volje in majhna količina moči.

Ljubimec: Prepametna si za žensko; to je nevarno... Včasih pa pravica najde obliko tudi tam, kjer je — ni.

Žena: Pri bedakih. Pri meni in mojih dejanjih ne. Saj veš, da ga nisem z nožem ali s strupom ali celo s pištolo! Tako neumna nisem.

Ljubimec: Zakaj ga nisi s strupom? Zakaj? To bi morala po-

vedati. Zato ker je tvoja volja večja nego tvoja moč, zato ker se bojiš oblike zločina, ne zaradi sodnije, temveč zaradi oblike same. Ta oblika te straši: to je glas vesti... o še jo imaš — vest, še; to je glas čustva, glas zavesti, da ne delaš dobro in pravično... to je glas zločinca! (Se smeje.) Sama sebe se bojiš, ženska, ne pa sodnije!

Žena (premišljuje in po kratki pavzi izpregovori): Motiš se! Mogoče ti dokažem kdaj, da se ne bojim niti oblike. Vendar pa imaš deloma prav: sodnije se ne bojim. (Kratek odmor.) Ah, kaj! Tudi zapora se ne bojim, kajti tudi tam bi mogla delati, vrtati, ubijati, uničevati — sodnike, oženjene paznike, ječarje...

Ljubimec (se smeje): Tega si se navzela od svojega pokojnega moža. Vse tvoje misli se razvijajo natanko po istem načelu, kakor so se razvijale njegove: v brezno drve. Samo ena razlika je med vama: njegova misel se je dvigala v loku navzgor proti nebeškemu svodu, proti solncu, da si zažge peroti in se strmoglavi na zemljo, tvoja pa se spušča v loku navzdol proti peklu, da v njem zgori... Obe pa pogineta v ognju, le da je njegova misel utrla pot, — podaljšala jo za milimeter — tisti končni misli, ki bo nekoč zmagala, dočim bo tvoja misel brezplodno poginila.

Žena (zamišljeno): To je slutnja resnice. (Se strese.) Skoraj strah me je. Ali ni vse to njegovo? Ali se nisem naučila od njega le misliti, bistva njegovega hrepenenja pa nisem spoznala, ker sem — ženska?

Ljubimec: Zgodaj si pričela pešati, še preden si pričela meriti svojo moč! Le omoži se... mogoče se še od drugega moža naučiš čemu koristnemu.

Žena: Nič ne pešam, le trenutna slabost me je prevzela.

Ljubimec (vstane): Sonja, prav za prav nimam (zelo resno) Sonja, nikakšnega vzroka, svariti te. Le tega se bojim, da se utegnem s teboj vred strmoglaviti.

Žena: Tega se torej bojiš? (Se smeje.)

Ljubimec (resno): Rekel sem ti že, da si prepametna.

Žena: Ta je lepa! Kaj naj torej napravim?

Ljubimec: Nič, prav nič! Če se že omožiš, bodi njemu dobra žena, meni pa dobra ljubica... To zmore marsikatera ženska... In če umre, bova imela posestvo...

Žena: In če se zaljubim vanj?

Ljubimec (mračno): To ni nič nemogočega! Vendar bi mi tudi v tem primeru morala pomagati, ker ti je znano, da sem siromak (se smeje) in živeti moram... (Sam zase, kakor da bi ne

bilo nje.) Če se zaljubi, če ga vzljubi... Nič čudnega! Saj sem tudi jaz njo...

Žena (se smeje): Ali spet pretakaš solze za njo?

Ljubimec: Danes sem jo videl v neki beznici. Pijana je bila, pijancu je sedela v naročju in se tako čudno zasmejala, ko me je zagledala. Zbežal sem ven in preklel sem te v tistem hipu.

Žena: Preklel? Zakaj? Izvoli samo, če ti je ljubo.

Ljubimec: Vlačuga je zdaj zavoljo tebe, zato sem te preklel... To je tudi eden izmed tvojih grehov, ki ne bo nikdar izbrisan... Mogoče bi bil pa kdaj dober, srečen... in Ela bi bila tudi dobra in srečna... A ti si jo pognala, ubila si ji srečo. Kaj imaš od tega? Le sovraštvo naju še veže — in strast...

Žena (mračno): Lahko bi izbrisal, lahko bi pognal mesto nje mene! Zakaj si pognal njo?

Ljubimec: Ti si jo pognala.

Žena: Zakaj ni ona mene?

Ljubimec: Ker je satan v tebi!

Žena (se dvigne): Bojan, ali sem prišla zato, da mi očitaš grehe, neke namišljene grehe?

Ljubimec: To je le danes, ker sem videl njo...

Žena: Bedak! Pridem raje drugič, ko boš pametnejši. (Odide.)

Ljubimec (dvigne pest): Čakaj, satan, nekoč pride sodni dan... In tedaj bom sodil jaz... (Sede v naslonjač. Natoči si v čašo vina in pije. Tiho:) Satanska ženska! (Pije.)

Z a s t o r.

(Dalje prih.)

G O S P A M I L E N A

IZ CIKLA MAVRIČNI DOM — MIRAN JARC

«Vladko, zdaj bova molila...»

«Ne.»

«No, Vladko, priden bodi, molila bova...»

«Ne bom...»

«Poslušaj, priden bodi in stori tako...»

«Molil pa ne bom...»

Triletni kodrolašček se je z živimi, črnimi očmi tako dobrikojoče uporno smehljal mladi materi, visoki «gospe direktorjevi», da se je ta lahko zbegala, obotavljajoč se iskaje načina, kako bi preprečila spet tak mučen prizor, kakršnega je morala zadnje dni vedno doživljati, kadar je pripravljala sina k večerni molitvi. Za trenutek ji je ušel pogled preko verande na vrt, odkoder

G R E H

VSAKDANJA TRAGEDIJA V ŠESTIH SCENAH. — ANGELO CERKVENIK

III. S C E N A.

Godi se na grobišču dva meseca pozneje o mraku. Vse je mirno, le poleten vetrič prav na lahko maje vrhove cipres.

Žena in Prijatelj, drug poleg drugega, stopata vase zatopljena, proti grobu, kjer je pokopan Mož. Žena poklekne in na videz ihti, Prijatelj pa stoji poleg nje, klobuk drži v roki, ter se pomenljivo smehlja.

Prijatelj: Potolažite se, gospa, saj ste še mladi!

Žena: Pustite me, da se razjočem!

Prijatelj (sede na klopico poleg groba).

Žena (se čez čas dvigne): Dovolite, da sedem, zeló sem utrujena.

Prijatelj: Prosim, prosim, sedite!

Žena (sede): Mislila sem, da bom vendarle prebolela to izgubo, pa mi je čim dalje huje in teže.

Prijatelj: Skušajte pozabiti!

Žena: Prav zato sem vas prosila danes, da pridite semkaj z menoj. Takoj mi je laže, če govorim s kom in vi ste bili vedno tako dobri z menoj.

Prijatelj: O, kaj bi to! A veste, zdi se mi... (Obmolkne.) Pa kaj me to končno briga!?

Žena: Kaj pa? Povejte, prosim!

Prijatelj: Hudi boste.

Žena: O, ne; dvomim, da bi mogla biti huda na — vas.

Prijatelj: Zdi se mi, da ga vendarle niste tako močno ljubili!

Žena: Zakaj se vam to zdi?

Prijatelj: Čutim, da ga niste mogli ljubiti! Kako bi mogla zdrava ženska, kakršna ste vi, ljubiti takšno senco življenja, ki se je potapljala v blaznih domislekih, v prividih, polnih bolesi?

Žena: Imate prav! Včasih mi je bil zoprn.

Prijatelj: Samo včasih?

Žena: Ali hočem biti odkritosrčna?

Prijatelj: Ne, ne! Bom rajši odkritosrčen jaz!

Žena: Vi hočete biti odkritosrčni? Kaj pomeni to?

Prijatelj: To pomeni, da že predolgo laževa drug drugemu! Glejte, danes ste me zvabili semkaj, da bi s to komedijo, ki je strašno glupa in zelo vsakdanja, zbudili v meni usmiljenje... Od vas bi bil resnično pričakoval kaj bolj duhovitega! Na tako dolgočasen način me ne smete loviti, ker

- vam sicer uidem, čeprav sem že koj po smrti svojega prijatelja sklenil, poročiti se z vami.
- Žena** (hoče na videz utajiti prijetno iznenadenje): Kaj pa govorite, gospod doktor? Kako naj razumem to?
- Prijatelj**: Kako? Čisto enostavno! Ženo potrebujem in — gospodinjo!
- Žena**: Prezgodaj je še, da bi zdaj premišljala o tem, in tukaj na grobu svojega prvega moža!
- Prijatelj** (se zasmije): Prvega moža?
- Žena** (v zadregi): Hotela sem reči...
- Prijatelj**: Nikar se ne vznemirjajte. Saj itak vem, da ste že, dokler je živel vaš prvi mož, premišljali o drugem... Ali niste morda premišljali tudi že o tretjem? (Se smeje.)
- Žena** (navidez užaljeno): To je krivično, to je zelo krivično!
- Prijatelj**: Saj sem vam že povedal, da ne smete biti dolgočasni. Kako bi bilo na primer vse bolj duhovito, če bi mi kar brezobzirno rekli v obraz: «Čuj me, ti, mož! Morilka sem! (žena se strese.) Svojega moža sem umorila, ker sem hotela imeti tvoje posestvo... Premisli zdaj natanko: Ali me hočeš ali ne? Se hočeš boriti z menoj? Ali boš zmagal — ali pa umorim tudi tebe!» Kaj vam je... Saj to je samo primera, to bi mi imponiralo...
- Žena** (mračno): Take primere so neprijetne.
- Prijatelj** (porogljivo): Resnica je bolj prijetna, a?
- Žena** (plašno): Ne razumem!
- Prijatelj**: Le brez strahu mi povejte, kako je vaš prvi mož umrl! To me zanima!
- Žena**: Ne morete me prisiliti, da bi vam povedala.
- Prijatelj**: Če se hočete poročiti z mojim posestvom, morate!
- Žena**: Moj Bog, moj Bog! (Joče.)
- Prijatelj**: Ne bodite dolgočasni, ker drugače moram oditi.
- Žena**: Ne vem, kako vam je mogla ta brezumnost šiniti v glavo. Zakaj me tako mučite, včasih pa ste bili tako dobri z menoj! Še nikdar nisem nikomur pravila — a vam moram! Ne smete si misliti o meni...
- Prijatelj**: Nič si ne mislim, vem!
- Žena**: Brez razloga mi ni bil zoprn. Sram me je povedati, kaj je vse zahteval od mene.
- Prijatelj** (se roga): O stvareh, zaradi katerih bi vas morala oblitati rdečica, ni treba govoriti!
- Žena**: Hrepenela sem po deklici, po lastnem otroku, po deklici beli in z zlatimi kodri, z modrimi očki...

Prijatelj: In pravite, da vam je on ni mogel dati? Kako veste to?

Žena: Kako ne bi vedela? (Sramežljivo.) Saj on... Slabič je bil. Izžit je bil in bolan. Včasih se mi je tako smilil! In vprav iz tega usmiljenja je vzklik v meni občutek odvratnosti do njega...

Prijatelj: Vaš mož pa mi je pravil drugače. Dejal je, da ste krivi vi!

Žena: To ni točno; domišljjal si je.

Prijatelj: Ali si je domišljjal tudi na smrtni postelji?

Žena: Tudi.

Prijatelj: Ali je tisti razbiti cvetnjak tudi lagal? Cvetnjak ne more lagati...

Žena: Tisti cvetnjak pravi samo, da ga je nekdo razbil — kdo ga je razbil, tega ne pove. In zakaj ta cvetnjak sploh omenjate?

Prijatelj: Zato, ker ta cvetnjak v tem primeru govori, da ste ga vrgli ob tla vi!

Žena (silno začudeno): Jaz, kako si morete misliti kaj takšnega?

Prijatelj: Saj ni bilo v sobi nikogar razen vas in njega!

Žena: Čisto pravilno! Zakaj bi ga torej morala vreči prav jaz?

Prijatelj (se zasmije): Zato, ker vem, da ga moj prijatelj ni mogel razbiti.

Žena: Priznavam: razdražila sem ga, a temu je bil kriv sam. Kmalu za tistim, ko ste bili odšli, se je prebudil ter se začel zadirati váme.

Prijatelj: Zakaj?

Žena: Zelo slabe volje je bil. V neki hipni ljubosumnosti me je začel mučiti z vprašanjem, ali niste vi moj ljubimec?

Prijatelj (začudeno): Ali sem jaz vaš ljubimec?

Žena: Nekaj čudnega se je tedaj zganilo v meni... Od tistega trenutka sem jela misliti na vas. Beseda je postala seme, vrženo na plodno njivo —

Prijatelj: On da vas je torej vprašal to?

Žena: Seveda! Zasmejala sem se naglas... Ali ni bilo morda smešno? Tedaj pa je vzplamtel: «Ha, še smeješ se, še smeješ! Saj vem, da je res... Že tolikokrat sem vaju opazoval... skozi okno, ko sta se sprehajala po vrtu... in strežnica mi je tudi povedala... pa tudi sanjal sem že tolikokrat o tem...» Razjezila sem se in proti volji so mi ušle besede: «Zdaj na smrtni postelji ti blodijo po možganih takšne neumnosti!» «Kaj?! Na smrtni postelji! Aha!

mi že kličeš smrt, bojiš se, da bi predolgo živel... pošast, hijena!» Tedaj pa je izbruhnilo iz mene vse, kar je leta in leta ležalo nakopičeno v meni. Zabrusila sem mu v obraz kopico očitkov. Najtežji izmed vseh pa je bil očitek, da mi ni mogel dati otroka. Kako me je to vedno bolelo! Dolga leta sem nosila v sebi to bol. Vsakokrat, ko je porodila katera izmed mojih prijateljic ali znank, me je morila obupna žalost. Srečavala sem jih, ko so vozile v vozičkih svoje dečke in deklice, videla sem jih, kako bahato se šopirijo... jaz pa sem nosila s seboj svojo bol... O ne... ni bila zavist in nevoščljivost, samo smrtna žalost mi je razjedala srce... Tako pomilovalno so me gledale! Pa to me ni vznemirjalo... Le po opori sem hrepenela, po otroku. Tako strašno sama sem bila, vedno nad breznom in nikjer ni bilo nikogar, ki bi se ga bila mogla oprijeti... O, koliko noči sem preplakala! Na prstih sem se dvigala, roke sem stezala proti nebeškemu svodu, da so se podeseterostročile v svoji dolžini... Da bi moja molitev dospela do Njega!... Gledala sem te svoje tenke, dolge roke, ki so se vzpenjale k Njemu... a vse zaman, vse zaman!

O, ko bi imela to oporo! In jaz nisem kriva... (Nasloni se na spomenik in ihti.)

Prijatelj (prevzet): Sonja, Sonja, ne plakajte!

Žena (se obrne k njemu): Saj ne plačem več.

Prijatelj: In kaj je naredil potem, ko ste mu očitali vse to?

Žena: Dvignil se je in široko odprl oči, strahotno, prestrašila sem se ga in zakričala, da me je osleparil za otroka, osleparil za življenje, za vse lepe nade in vso srečo. Tedaj pa je kar nenadoma skočil s postelje in se zaletel proti meni. Zbežala sem proti oknu, on pa za menoj... Pri cvetnjaku je omahnil in se zgrudil ter z nogo prevrnil podstavek. Kaj se je dalje godilo, ne vem. Slišala sem le, kako je rjul: «Pošast, ubijem te, ubijem...»

Prijatelj: On pa mi je pravil vse drugače.

Žena (prestrašeno): Kaj? Pravil vam je o tem?

Prijatelj: Ali vas je strah?

Žena: Ni me strah, čeprav vem, da je laž, izustena na smrtni postelji in ob smrtni uri, na videz najčistejša resnica.

Prijatelj: «Vzemi mojo dušo,» je dejal, «vzemi jo, vsesaj jo vase, vsesaj jo, vsesaj... V tebi bo živel in nikdar ne bo pozabila greha te ženske... Vate pojdem (strahotno tiho) in zopet vzamem svojo ženo, zopet se poročiva...»

Žena (krikne): Nehajte, nehajte! Ali ne vidite, da je blaznel?

Prijatelj: V sebi ga čutim, natanko vidim njegovo podobo, zdi se mi, da se odpira ta grob (žena se odmika), da se dviga iz njega kakor pošastna prikazen... Ali sem jaz sploh jaz? Sonja, povejte mi na tem grobu, prisezite mi na njegovo mrtvo telo in njegovo živo dušo, ki je v meni, ki mi daje dvojno življenje, prisezite mi, da ne lažete, povejte, je lagal on, ali ste lagali vi!?

Žena (v negotovosti): Gospod...

Prijatelj: Stojte! Če ste že grešili, če ste ga umorili na tako strašen način, kakor mi je pravil, tedaj je to strašen zločin, a ne dodajajte k temu zločinu še drugega — ne lažite ob njegovem mrtvem truplu, ob njegovi živi duši... Bojte se zločina!

Žena (se bori sama s seboj): Skoraj da bi vzela na svoje rame greh, ki ga nisem storila... da, da, ubila sem ga! Oh, ne, ne... pojdiva od tod, beživa...

Prijatelj (svečano): Tedaj je lagal on! Oprostite mi, vse mi oprostite, kar sem vam prizadel hudega... Sojeno je bilo, da mi postanete žena, kajti osvetiti bi ga bil moral... postanite mi tedaj žena, čeprav ne bo treba osvete. (Tiho.) Čudno je; ko sem vas prvič uzrl, sem spoznal in zaznal, da nama je usojeno nekoč skupno življenje. Zahrepenel sem po vas že v prvem trenutku... in to hrepenenje me ni nikdar več zapustilo...

Žena (vsa spremenjena): Kako je bila ta ura strašna! (Se strese.) Tako strahotno me je mučila ta ura duhov, grobov, mrtvecev... O, pojdiva od tod, pojdiva hitro...

Prijatelj: Takoj pojdeva.

Žena: In nikdar več se ne vrneva semkaj!

Prijatelj: Nikdar več!

Žena: Pojdiva!

Prijatelj: Obljubite mi tukaj, na tem grobu, da mi boste zvesta žena...

Žena (krikne): O, nehajte... Ali ne vidite, da se odpira grob, ali ne vidite, kako steza on svoje koščene roke... ali ne čutite mrzlega, mrtvaškega okostnjaka... Tu je grob, grob... tu se ne sme pričenjati novo življenje... (Zbeži. Prijatelj zbeži za njo. Oba se še dvakrat, trikrat ozreta nazaj. Veter močneje zažvižga, ciprese se močneje pripognejo.)

Z a s t o r.

Jošt strmi in ne more razumeti. Vsaka beseda, ki jo izgovori, mu odpade liki težko breme. Malka se blaženo nasmehne, ko čuje Pernačevo pripovedovanje.

«O vem,» pravi, «Lovre me je imel rad —»

Jera ihti. Jošt mežika in čuti vlažno toplino v očeh, ko vzdihne: «Tak to je bilo —»

Dalje ne more. Babica venomer zapored zatrjuje, da kaj takega še ni nikoli slišala in ne doživela.

«Naš bo», konča Jera in s toplim nasmehom ogleduje krepkega fantička.

Malka se ji zahvali z očmi.

Ko se vzdrami jutro, se ziblje mlada mati v snu. Kraj nje spi dete. Srečna Malka pa šepeče dragemu, kako je rešila njo in otroka njegova neumrljiva ljubezen.

Jošt sedi ob vznožju postelje in se za hip izgubi. Tedaj vidi Lovreta, kako se skloni nad otroka.

«Lovre!» plane oče kvišku, toda sina ni. Le solnčni žarek poljublja rdeča lica Pernačevega vnučka...

G R E H

V S A K D A N J A T R A G E D I J A V Š E Š T I H S C E N A H
A N G E L O C E R K V E N I K

V. S C E N A.

Dejanje se vrši takoj za četrto sliko v posebni sobi restavracije. Dokler traja scena, je skoraj ves čas slišati godbo.

Vstopita žena in Ljubimec. Žena ima preko glave črn pajčolan. Vsa upehana sede v fotelj.

Ž e n a (si odgrne pajčolan; tiho): Moj bog, moj bog!

L j u b i m e c (gre k vratom in jih odpre; govori pri vratih): Prosim, natak, prinesite vina! (Se vrne k ženi.)

Ž e n a: Zdaj sva sama! Povej, kaj hočeš, kaj zahtevaš od mene?

L j u b i m e c (sede): Natanko veš, kaj hočem. Tebe hočem in denarja hočem! Hočem pa še nekaj drugega!

Ž e n a (glas se ji trese): Kaj še, kaj še?

L j u b i m e c: Tvoj mož mora umreti.

Ž e n a (se dvigne; z rokami nekaj pahne od sebe, kakor bi hotela pregnati nelepo misel): Umreti mora? (Krčevito): Ne, ne! Ne sme! Ne sme umreti! Nikdar ne sme umreti.

L j u b i m e c: Kmalu mora umreti, prav kmalu!

(Natak potrkna na vrata; Ljubimec se hitro dvigne, stopi k vhodu, odpre vrata, vzame buteljko in dve čaši ter nese vse na mizo.) Pij!

Žena (se brani): Ne bom pila. Hudó mi je.

Ljubimec: Le nikar se ne brani! Pij, razvedrilo te bo!

Žena: Ne!

Ljubimec: Pa ne! Povej mi: mar si res pomagala rušiti mojo zgradbo?

Žena: Zločin sem pomagala rušiti!

Ljubimec (se smeje): Res je torej, da je testament napravljen, in res je, da je takšen, kakršen ne sme biti. Pomagala si njemu, zdaj moraš pomagati pač tudi meni! Odstraniti moraš vse ovire, ki so na poti mojim načrtom.

Žena: Prav ničesar več ne bom napravila, zaradi česar bi se morala kdaj kesati.

Ljubimec: Mi nočeš pomagati? Moraš! Prisilim te! Prav dobro veš, da te lahko prisilim.

Žena: Vem le, da me nihče ne more prisiliti, da bi še kdaj izvršila kak zločin!

Ljubimec: Saj sem ti že povedal, kako nevarno orožje imam v rokah: tvoja pisma in dokaze, da si možu kradla denar in ga dajala meni!

Žena: Vse to vem, a kljub temu me ne moreš prisiliti!

Ljubimec: Tega res ne razumem!

Žena: Vse ti razložim! Samo potrpi! Če sem grešila, sta bila tem grehom kriva v prvi vrsti ti in moja mati. Ti in moja mati, ki sta me prodajala, ker sta hotela živeti v prijetnem brezdelju! In zdaj me siliš, da še nadalje brodim po tem zločinskem blatu... Pahnil si me v blato in zdaj mi groziš. Ti mi pretiš, ti, ki si mi vzel, kar je ženski najčudovitejše: materinstvo... Oh, in jaz te niti sovražila nisem!

Ljubimec: Pa kaj bi pogrevala zdaj te stare storije... Ali si šele sedaj zvedela, da sem te oropal materinstva?

Žena: Ne, a šele sedaj vem, kaj je materinstvo! Tedaj mi je bil to pojem, ki ga niti slutiti nisem mogla. Še več: materinstva sem se bala! Tudi to je bila podzavestna slutnja velike resnice, da bi bilo spočetje od moža, ki sem ga varala, ki sem ga pozneje umorila, najstrašnejši zločin. O, kako bi moglo moje dete, del mene in mojega moža, živeti in misliti, zavedati se, pa ne sovražiti svoje matere? Ali ne bi iz moje krvi vsesalo zavest in spoznanje o mojem blodnem in zločinskem hrepenenju?

Ljubimec: Tedaj si mi bila celó hvaležna.

Žena (se žalostno nasmehne): Hvaležna? Ali zato, ker si me pahnil v greh in zločin, zato, ker sem imela dovolj vzroka, bati se, da si ne bi vzredila sodnika in rablja — da bi me kdaj sodil

in obsodil, da bi iz greha materinega vzklikal nov greh, ki bi mu bil nosilec materin sin?

Ob tisti uri duhov na grobu rajnkega moža pa me je prevzelo vso: zdi se mi, kakor da je rajnik vstal iz groba in vdihnil vame svojo dušo, da je spojil z mojo krvjo svoj mrtvaški okostnjak in svoje koščeno obličje. Nikdar več se nisem vrnila na njegov grob... Pribežala sem v naročje možu, kateremu je moj prvi mož zaupal svojo dušo. (Zgrudi se in obmolkne.)

Ljubimec: Ali res misliš, da me s takimi bajkami preslepiš, da ti bom verjel?

Žena: Bojan, saj si bil včasih tako dober z menoj! (Zelo ljubeznivo in sočuvstveno): Razumi me! Ne goni me v obup! Ali ni resnice v mojih očeh? Ali mi niso zapisane na obrazu vse strahotne noči in vse peklenške ure, ki sem jih prebila? Ta mož je prišel in me je vzel vso. — In dobro je, da se je zgodilo tako. Prišel je in mi uklenil voljo in moč v svojo voljo in moč. Njegova ljubezen je raztopila ves moj odpor, moj zločinski nagon, kakor raztopi ogenj železo! O, ko bi mogel raztaliti moje zločine, moj veliki greh! — Zdaj razumeš, zakaj ti pripovedujem vse to! — Otroka je hotel imeti! — O, ne smem se spominjati, ne smem! — (Strahotno in tiho): In jaz sem znova lagala, ga varala z lažjo! (Joče.) Zdelo se mi je, da sem postala čista, in kar nenadoma je prišla nadme kazen: zopet sem morala grešiti! «Kdo je kriv?» je hotel vedeti. «Moj prvi mož», sem lagala. Tako sem tvoj greh naprtila svojemu rajnkemu možu... Zato prihaja zdaj ponoči, zato čutim dotik njegovih mrzlih, koščениh rok, zato čutim krute poljube njegovih ledenih čeljusti... o... o!

Ljubimec: Saj bi ti človek skoraj verjel! (Porogljivo): Naj vendar pride ta tvoj mož sem. Naj kar pride, da mu ponudim vina!

Žena (izmučeno, skoraj nezavestno): Tukaj je, v meni je...

Ljubimec (se krohoče): Ne boš končala še? Povej mi raje, kaj si mislila, da si privolila v to oporoko?

Žena: Ali še vedno ne razumeš, da mi je to moje dejanje prineslo mir in zadoščenje? To je za kazen, sem si mislila... in glej, kazen me spet sili v nov greh... Dokazati sem ti hotela, da sem se odpovedala vabi pekla — zlatu. Moj križ je postal lažji, oddahnila sem se.

Ljubimec: Kakorkoli: ta oporoka ne sme obveljati.

Žena: Obveljala bo, ker bo moje breme drugače pretežko; zgrudila se bom pod njim.

- Ljubimec:** Záme gre, ne záte! Na to bogastvo sem zidal vse svoje nade. Tudi jaz bi rad postal človek, tudi jaz bi rad oživotvoril svoje upe, svoje velike načrte... Daj, samo še to, potem pa bova živela skupaj srečno in zadovoljno...
- Žena:** Brezumnež! Ali ne veš, da kmalu umrjem, on pa bo ostal?
- Ljubimec:** Saj prav zato sem rekel, da ga moraš spraviti s poti, kajti strašno bi bilo, da bi vse delo mojega življenja palo v brezuo... Hitro, hitro moraš delati!
- Žena:** Ali še vedno nisi spoznal, da ne morem več? Ali ne vidiš, da ne morem niti sklepati več o grehu, ali nisi uvidel še, da je greh končno vendarle samo vprašanje moči in usode?
- Ljubimec:** Tvoja moč sem jaz in tvoja usoda sem jaz!
- Žena:** Bil si; zdaj nisi več. Zdaj je on! Spoznaj vendar, da me tiraš v pogubo, spomni se svoje matere, ki jo je njen ljubimec pogнал v smrt!
- Ljubimec** (se nasmehne; tiho in bolešno): Vse se ponavlja, vse... Sin mora osvetiti svojo mater... To je samo razlog več...
- Žena:** A vse zaman: nikdar več me ne pripraviš do zločina.
- Ljubimec:** Napravi, kakor hočeš: oporoka mora izginiti in on mora umreti!
- Žena:** Vse bo ostalo tako, kakor je, in jaz bom umrla kmalu, kmalu...
- Ljubimec** (odločno): Dobro! Jutri, najpozneje pojutrišnjem dam objaviti nekatera tvoja pisma!
- Žena:** Ne bojim se! Sklenila sem, da popolnoma poravnam svoj greh: srečo za srečo sem dala že, zdaj pride še življenje za življenje.
- Ljubimec:** Prazne besede!
- Žena:** Kakor misliš. A povem ti: preden bodo objavljena moja pisma, bo objavljena vest o moji smrti.
- Ljubimec** (presenečen): S tem me hočeš preslepiti?
- Žena:** Jutri zjutraj se boš prepričal!
- Ljubimec** (nekaj časa premišljuje): O, to ti ne bo prav nič pomagalo, kajti kljub tvoji smrti bom dosegel, kar želim.
- Žena:** Mene vendar več ne bo!
- Ljubimec** (se smeje): A tvoj mož bo in tudi njegov denar bo in kar je poglavitno: tvoja pisma ne umró s teboj!
- Žena:** In?
- Ljubimec** (si mane roke; zmagoslavno): In? Kdo vé! Stopim pač k njemu in mu porečem: tako in tako! Denar, ali pa —!
- Žena:** Ne, moja smrt mu ne more pomagati. Tudi če umrem, bo moral trpeti zavoljo mojega greha.

Ljubimec Samo njegova smrt mu more pomagati in uničenje te oporoke!

Žena (mrzlo): Grda in ostudna žival si! — Moja ura je prišla! Danes, še to uro mu povem vse in nato pojdem po svetu delat, pokorit se... On je dober in blag; ne odreče mi podpore za na pot in kar mi bo dal, ti prinesem, ti pa mi vrneš pisma.

Ljubimec: Torej vendar!

Žena: Ne veseli se imetja, ki se ga bo držalo moje trpljenje, moja srčna kri... Trpljenje preide nate, jaz pa najdem pokoj.

Ljubimec: Tebi pokoj — meni denar! Zadovoljen sem!

Žena: In vendar se mi smiliš!

Ljubimec: Kakor ti drago! Samo tvoje besede hočem ponoviti: izmeriti hočem svojo moč, spoznati hočem, kaj more človek v življenju doseči...

Žena: Marsikaj se more doseči — ti pa ne dosežeš ničesar, v lastnem blatu se utopiš!

Ljubimec: To ni tako gotovo!

Žena: Tako je, ker drugače ne more biti, kajti to, kar si pravkar napravil, je nov zločin... Morda mora biti tako! Zato da ne bo nikdar konca zločinov, ker prvi rodi drugega, iz drugega izhaja tretji... zločin vznikaja iz zločina, vsaka kazen je nov zločin, vsak zločin je kazen za prejšnji greh... kdo bo presekal to neskončno verigo, kdo?

Ljubimec: Pij, raje pij! Zločin vtopiva v vinu in v sladkosti!

Žena: Kako te pomilujem, kajti ti si le nadaljevanje nadaljevanja... Rada bi ti pomagala, vse sem poskušala, a ne da se zaustaviti! Zemlja se vrti okoli svoje osi in okoli solnca, in vsako leto se za par milimetrov približa solncu, dokler jo končno ne pogoltne solnčni ognjenik... Življenje se vrti okoli svoje osi in okoli pekla, vsak trenutek se približuje peklu in nekoč pride trenutek, ko se bo potopilo v ognjenem valovju pekla...

Ljubimec: Pij, pij!

Žena: Pozdravljen, obešenec! Nič te ne more rešiti! Pozdravljen. (Vrže pajčolan čez obraz in odide.)

Ljubimec: Odšla je! (Izpije dva kozarca vina na dušek ter se dvigne. Nekoliko se opoteka. Kroži z roko — v roki ima čašo — po zraku in se krohoče.) Še eno čašo! (Si natoči in izpije.) In solnce se vrti... ne, ne, zemlja... oboje, oboje se vrti (se krohoče)... oboje... se vrti v pekel... (vedno hitreje)... se vrti, se vrti, se vrti... (kroži vedno hitreje z roko, krog vedno zmanjšuje...), se vrti in

tedaj... bum! (Se ustavi.) Gospod bog, vse skupaj se je ponesrečilo... ponesrečen eksperiment (se krohoče)... se vrti, vrti... vrti-i-i... (se nasloni in vedno bolj tiho mrmra)... vrti-i-i...

Z a s t o r.

V I. S C E N A.

Dejanje se vrši isti dan ponoči v moževi spalnici.

Mož spi. Mesec sije v izbo; tajinstvene sence vzbujajo vtis strahotnosti. Kmalu zaškripljejo vrata in Žena pogleda skozi pol priprte duri ter huščne v sobo. Njena senca se pošastno pozibava po izbi. Stopa po prstih proti postelji in nekoliko korakov pred posteljo obstane. Tam stoji nepremično in premišljuje, nato dvigne pištolo, ki jo je imela skrito za hrbtom, ter jo ogleduje. Polagoma se čisto približa k postelji in obstane prav pri moževem zglavju. Poklekne in dolgo nepremično zre možu v obraz.

Ž e n a (šepetaje): **Moj bog, moj bog!** (Pogradi se z roko po čelu, se neslišno dvigne in nameri cev pištole proti moževi glavi, a roka ji omahne.) **Ne morem, oh, saj ne morem!** (Mož odpre oči in privzdigne glavo, Žena hitro še enkrat usmeri cev pištole možu v glavo, Mož se bliskovito dvigne in glasno zasmee, strel počí, nji omahne roka, pištola ji zdrkne na tla — ona pa obstoji kakor oledenela ter brezizrazno zre Možu v oči.)

D r u g i m o ž (pol v šali pol jezno): **To je pa res čudovito!** (Se počasi in previdno pomika proti njej, ona se ne gane, temveč še vedno enako brezizrazno boljči vanj.) **Čudovita žena si mi, slišiš?** (Strese jo za rame, a ona se še vedno ne premakne. Jo neha tresti, kakor da mu je nekaj novega šinilo v možgane: ljubeznivo): **Sonja, kaj ti je vendar? Sedi!** (Porine jo na posteljo, ona mehanično sede, gleda predse in molči. Sam zase): **Ali je iz uma?**

Ž e n a (se turobno nasmehne): **Iz uma? Ne, dragi...** (Tiho, tajinstveno.) **Iz ljubezni sem te hotela ubiti, iz ljubezni...** **Daj, lezi, ustrelim te!** (Se skloni in pobere pištolo.) **Na, vzemi jo in se usmrti sam!**

D r u g i m o ž (se čudi in vzame pištolo ter jo spravi v predalček nočne omarice): **Tukaj naj bo.**

Ž e n a: **Nikar je ne spravljalj! Ubij se, nato se ubijem jaz!**

D r u g i m o ž: **Kaj, si zblaznela? Kaj pomeni to? Kakšna blaznost!** (Močno jo strese.) **Sonja, kaj ti je? Kaj se je zgodilo? Zakaj si streljala vame?**

Ž e n a: **Streljala sem in te nisem ubila.**

D r u g i m o ž: **Ali ti je morda žal, da si zgrešila?**

Ž e n a (monotono, s strašno žalostjo): **Žal mi je.** (Tiho.) **Zdaj bi bilo že vse končano, oprostila bi se ti tam zgoraj...** (Pokaže s prstom proti stropu.)

- D r u g i m o ž:** Sonja, saj si se hotela samo igrati?! Lej, saj so v pištoli sami vžigalniki brez svinca! Čakaj, takoj pogledam. (Vzame pištolo, potegne iz nje patrone in jih ogleduje. Se zasmеje.) Seveda sami vžigalniki! (Sam zase.) Lepi vžigalniki! Da bi jih vrag!
- Ž e n a** (se naglo dvigne): Je to mogoče? Kako sem mogla biti tako neprevidna?
- D r u g i m o ž** (spozna, da ni blazna): Sonja, ti nisi blazna?!
- Ž e n a** (zelo žalostno): Nisem te razumela. Ali si mislil, da sem storila to v blaznosti? Ne, prijatelj, nikdar v življenju nisem tako jasno in ostro mislila kakor to noč!
- D r u g i m o ž** (jezno): Kaj potem pomeni ta komedija?
- Ž e n a** (sunkoma): O-o-o... To je tebi komedija! Ali je komedija, če ženska z lastnimi rokami polaga v grob svojo živo srečo, če lastnoročno ubija svojo ljubezen... O, komedija praviš temu...
- D r u g i m o ž:** Nehaj že! Povej, kaj si prav za prav hotela s tem, čemu ti bo moja smrt?
- Ž e n a** (preudarno in počasi): Tako te ljubim, da sem te hotela obvarovati pred najhujšim, preden bi zaznal za svojo največjo zmoto — preden bi spoznal svojo ženo...
- D r u g i m o ž:** Že zdavnaj sem slutil! Oporoka ti ni pogodu? Usmrtiti me in ovreči mojo poslednjo voljo, to je bilo tvoje zločinsko hrepenenje?
- Ž e n a:** Ne ponižuj se pred menoj — kajti verjeti ne morem, da bi ne znal bolje misliti nego govoriš! Kdo, misliš, bi mi dovolil, da kot morilka trošim tvoje imetje?
- D r u g i m o ž:** Lahko da bi se ne dalo dokazati, da si umorila svojega moža; v tebi tiče strašne možnosti...
- Ž e n a:** Če nosiš njegovo dušo v sebi, bi moral v tem trenutku spoznati resnico. Njega kličem na pomoč v tem strašnem trenutku!
- D r u g i m o ž:** Nič ne verjamem. Norec je bil!
- Ž e n a:** Norec si bil ti, ki si verjel meni.
- D r u g i m o ž:** Če sem bil, nočem ostati tudi še nadalje!...
- Ž e n a:** Moja usoda je silnejša od moje moči! Razodeti ti moram vprav tisto, pred čemer sem te hotela obvarovati...
- D r u g i m o ž:** Čas je že!
- Ž e n a:** Samo tebe sem ljubila.
- D r u g i m o ž** (porogljivo): Čudovita ljubezen, zares!
- Ž e n a:** Ne ročaj se... Vse, kar sem hotela povedati, vse bom zamolčala, povem ti samo svoj greh. (Molk.)

- D r u g i m o ž** (prodirno zre vanjo. Molk).
- Ž e n a:** Lažnivka sem bila, prešuštnica in vlačuga, tatica, morilka sem bila!
- D r u g i m o ž** (prebledi): Kaj praviš?
- Ž e n a** (počasi, strahotno in monotono): Umorila sem svojega prvega moža, namenoma sem ga umorila... Vse, kar ti je pravil, preden je izdihnil, vse je bila živa resnica!
- D r u g i m o ž** (težko vzdihne; krikne): Živa resnica! (Zakriči.) Ženska, je to res? Ali sanjam ali bedim?
- Ž e n a** (zelo žalostno): Morala sem ga umoriti, morala! Ta bolni človek me je ubijal; kakor veriga me je priklepil k svojemu okostnjaškemu telesu, jaz pa sem ljubila svobodo... Denar me je preslepil, ki ga ni bilo — potem pa tvoj denar, ki ga je bilo mnogo.
- D r u g i m o ž:** Ali sem ti kdaj rekel le besedico o svojem denarju?
- Ž e n a:** Moja mati je zvedela vse... O, saj je bila kaznovana.
- D r u g i m o ž:** Neumnost! Vinjena je bila, ko je pala v ribnik in se utopila!
- Ž e n a:** Za tvoj denar je pila, v tvojem ribniku se je utopila! Tvoj denar jo je ubil!
- D r u g i m o ž:** O tebi govorimo, ne o tvoji materi!
- Ž e n a:** Prevažen kažipot mi je bila, da bi je ne omenila, kadar govorim o svojem življenju.
- D r u g i m o ž:** Lagala si mi, zakaj govoriš resnico zdaj?
- Ž e n a:** Lagala sem ti, ker je morala priti ura in se je moralo zgoditi, da ti povem: lagala sem...
- D r u g i m o ž:** Čudovita razlaga. In zakaj je baš danes napočila ta ura?
- Ž e n a:** Moj drugi zli duh me je prisilil!
- D r u g i m o ž** (naglo): Bojan?
- Ž e n a:** Bojan!
- D r u g i m o ž:** Tvoj ljubimec! Ha, kakšen slepec sem bil! Kakšen slepec!
- Ž e n a:** Ne ljubimec! Radi njega mi ne moreš očitati ničesar! Odkar poznam tebe, sem nanj mislila le še s strahom in grozo v duši, a moj greh, ki je vzkalil že tedaj, ko te nisem poznala še, je bil tako silen, da so se iz njega rodili vedno novi grehi... Moj najstrašnejši zločin pa je bil greh na grobu... Tisti greh je bil že kazen...
- D r u g i m o ž:** Dovolj je tega! Zakaj si me hotela usmrtiti? To mi povej!

Žena (obupno): Moj bog, moj bog! Kaj še vedno ne razumeš? Ker sem propala ženska, nevredna tvoje bližine... ker ni res, da me je moj prvi mož okužil, temveč je res, da sem jaz okužila njega, ker ni res, da je Bojan pognal Elo v beznico (mož vzklikne: O...), temveč je moja krivda, da nesrečnica umira v blatu, ker sem ti kradla denar in ga dajala Bojanu...

Drugi mož: Še to, še to! (Vzplamti.) Moj denar je kradla in ga dajala ljubimcu!

Žena (odločno): Ni res! Ne ljubimcu! Zločincu-tovarišu sem ga dajala, ker sem ga morala dajati... Izsiljeval ga je z grožnjami, da bo tebi razkril resnico o vseh mojih grozodejstvih... Bala sem se in zato sem kradla, zato sem mu dajala...

Drugi mož (sede; mračno): Takšno ženo sem imel!

Žena: Takšno! Danes me je hotel prisiliti, da bi uničila oporoko in te zastrupila. Zagrozil mi je, da objavi moja pisma in te tako kompromitira, če ne storim, kar zahteva od mene.

Drugi mož (mrzlo in mirno): In zato si hotela ustreči njegovi želji?

Žena: Vse ti razložim. Hotela sem se ti izpovedati ter te zaprositi za večjo vsoto denarja, da bi ž njim nasitila zločinčev pohlep, odkupila tista pisma, potem pa šla v svet delat in pokorit se. A moja moč je bila premajhna. In tako nisem mogla izvršiti svojega namena. Ker sem pa predobro vedela, da bi bil moral ti že jutri ali najpozneje pojutrišnjem zvedeti vso to strahoto, sem te hotela rajša umoriti, nego gledati tvoje trpljenje... Hotela sem umoriti tebe, nato še sebe.

Drugi mož: Kdo ti bo verjel to, kdo? Pa čeprav bi bilo vse res, kar praviš o teh pismih! Nisem človek, ki bi znal in hotel trpeti... A danes ti ne morem verjeti niti besedice več! Kdo ti more sploh še kaj verjeti? Ali me nisi hotela ubiti, da bi uživala svobodo s tistim ničvrednim lopovom?

Žena: Veruj o meni najslabše, veruj, da nisem nikdar v življenju govorila resnice. Pravico imaš, ne verjeti mi — vendar pa te prosim (poklekne pred njega), glej, na kolenih te prosim, da mi veruj, da, veruj mi, da v tem trenutku govorim resnico, da te je hotela ubiti samo moja velika ljubezen, ki te je hotela videti rajši mrtvega, nego živega v trpljenju in bolesi...

Drugi mož (mrzlo): Prepozno je.

- Žena:** Moj bog... Ali sem jaz kriva, če nisi bil ravno ti prvi moški, ki sem ga srečala v svojem življenju. Oprosti mi! Saj te ne prosim ljubezni, niti tvoje čiste roke se nočem več dotakniti — samo to mi reci, da mi veruješ, kar sem ti povedala v tej uri, potrdi mi, da govorim resnico, da si bom mogla sama verjeti!
- Drugi mož:** Vstani! Ne zahtevaj od mene, česar ne morem izpolniti, kajti ne morem — razumeš? — ne morem verjeti, čeprav bi hotel! (Kratka pavza. Mož hodi po izbi sem ter tja, žena še vedno kleči.) Oporoko kazni in osvete si mi vdihnil v dušo, svojo lastno dušo si mi vdihnil! (Se zakrohoče.) In kaj sem storil jaz? (Močneje.) Kaj sem storil? Morilko sem redil, vlačugo in prešuštnico, tatico in lažnivko, o, o! O, prijatelj, jaz ne verujem več v dušo — kje je tvoja duša, kje?
- Žena** (se dvigne): Tukaj je, tukaj! V meni je! Česar nisi občutil ti niti enkrat, sem čutila jaz ti dve dolgi leti... O, oporoko osvete si izvršil, in tvoja osveta je hujša, nego sem si jo mogla predstavljati kdaj v slutnjah! Saj me nisi nikdar ljubil, saj sem ti bila komaj da gospodinja in ženska, ki si jo imel za ženo zaradi eksperimentiranja, ne pa iz ljubezni.
- Drugi mož:** Kako da te je obsenčilo to spoznanje? Resnico govoriš: ljubil sem te, ker sem te hotel ljubiti, danes pa te ne ljubim več, ker te nočem več ljubiti!
- Žena:** Verjela sem za trdno v tvojo plemenitost in trpljenje! O, in zdaj...
- Drugi mož** (resno): Trpljenje? Trpljenje je nepotrebno! Nočem in ne znam trpeti! Moje življenje je umska kombinacija brez čuvstev in krvi! Samo mislim! Kdo more zahtevati od mene, naj se jočem, naj tarnam in jadikujem? Že zdavnaj sem spoznal, da človek živi kot objekt, ne pa kot subjekt, kot poskus in sredstvo, ne kot zmisel in cilj! Moj laboratorij je vesmir v miniaturi. Vendar pa nisem nikdar nikogar trpinčil. Tako je zahteval moj razum, ne moje čuvstvo!
- Žena:** Ničesar ne razumem, razumem le, da me ne ljubiš, razumem, da pomenim v tvojem življenju samo številko brez duše, razumem, da ti je zakrito spoznanje o duši in ljubezni in razumem še, da ti moram dati novo spoznanje, da moraš videti, kako resnična je vsaka beseda, ki sem jo spregovorila v svoji poslednji uri! (Skoči zelo naglo k nočni omarici, pograbi pištolo in si nameri cev na sence. Mož ji pravočasno izbije orožje iz rok. Odmor.) Zakaj si to storil? Dovolj mi umreti! (Zaleti se z vso naglico proti oknu in skoči nanj. Ozre se na Moža,

ki se je bil v zaletu za njo zapletel v preprogo na tleh. Žena brez besede skoči z okna v globino, preden je Mož mogel preprečiti skok. Sliši se, kako je telo treščilo ob tla.)

D r u g i m o ž (krikne in skoči k oknu): Sonja! (Gleda skozi okno.)

O, še se giblje! (Hiti ven ter jo po kratkem premoru v naročju prinese v izbo in položi na posteljo.)

Ž e n a (ki jo mož moči, se čez čas zave): O, to... boli... Ali... še... živim?...

D r u g i m o ž: Tiho! Še dolgo boš živela...

Ž e n a: Oh, ne, no... čem...

D r u g i m o ž: Sonja, Sonja... zdaj razumem vse...

Ž e n a: Srečna sem, da sem ti s smrtjo dala novo spoznanje, jaz — ničvrednica...

D r u g i m o ž (ihiti): Svetnica si... svetnica...

Ž e n a: O, kako sem srečna... Da bi umrla.

Z a s t o r.

E P I L O G.

Godi se v temno drapirani izbi v somraku.

Sredi izbe črno pogrnjena miza, v kotu svečnik. Na mizi velika vaza, v vazi so borove vejice in temnordeči nagelji. V kotu izbe sedita v foteljih Drugi mož in Ljubimec ter pušita.

D r u g i m o ž: Prav imaš, prijatelj! Natanko tako je! Življenje je dala za življenje in dosegla je srečo — najino nesrečo. To je veriga greha in kazni.

L j u b i m e c: Da bi vsaj umrla! O, človek bi jo iz ljubezni zadržal!

D r u g i m o ž: Danes je natanko deset let od tiste strašne noči, ko sem jo vso razbito in zlomljeno dvignil na vrtu in jo položil na posteljo... Deset let jo gledam, kako se vsa strta vlači po tej hiši smrti, kako se kakor pošastna prikazen, senca smrti, plazi po teh temnih dvoranah... Včasih mi strah stiska srce... Ona pa hoče le cvetic in venomer govori o svoji veliki sreči...

L j u b i m e c: Nikdar ne bom pozabil, kako me je pogledala, ko me je prvič po tistem večeru uzrla ob svoji postelji, kamor me je dala poklicati... «Poljubi me»; je velela in jaz sem jo poljubil in pretreslo me je, kajti poljubil sem živega mrliča... «Pojdi, poišči Elo in osreči jo, denarja dobiš, kolikor boš rabil», je rekla... in storil sem, kakor mi je ukazala. Dobro je bilo, da sem imel Elo, kajti odkar mi je umrla, prihaja tudi v mojo hišo Sonja... Ponoči jo vidim,

kako stopa, uprta ob bergle, neslišno in pošastno po moji hiši ... kdaj bo konec, kdaj?

Drugi mož: Uboga Ela! Nikdar ni hotela priti sèm.

Ljubimec: Ne veš, kako strastno je zasovražila Sonjo v trenutku, ko je zvedela, da sem se poročil zato, ker je Sonja tako hotela...

Drugi mož: Čudno, vzljubiti bi jo bila morala...

(Žena, vsa v črnem — glava ji klone pod srebrnosivimi lasmi, obraz ji je čudovito lep, a mrliško bled — se prikaže, uprta ob bergle, med dvema črnima zavesama in obstane tam kakor prikazen.)

Ljubimec (šepetaje): Nikakor ne... nikakor ne, kajti Sonja je rekla nekoč, da se življenje vrtilo... da se greh in zločin ne moreta ustaviti... da sovraštvo rodi ljubezen, ljubezen sovraštvo...

Drugi mož: Kdaj pride konec?

(Oba sedita molče, Žena se neslišno, kakor duh, pomika, uprta ob berglo, in se ustavi za hrbtom Ljubimca in Moža.)

Žena: Dober večer, oprostita, da vaju motim, a prišel je čas... (Oba vstaneta in prebledita. Ljubimec ji poljubi roko. Odtegne mu roko.) Mrzla je moja roka, mrzla... in zločinska je, ne bi je smel poljubljal!

Ljubimec: Nekdaj je bila, danes ni več...

Žena: Sam si dejal nekdam, in to je bila edina resnica, ki si jo kdaj povedal: da zločina in greha ne more izbrisati nobena sila... Sedimo. (Sede v fotelj. Mož.) Daj, ljubi, prinesi nam vina! (Mož odhiti, Ljubimec pa porine fotelj, v katerem sedi Žena, k pogrneni mizi.)

Ljubimec: Prenizko ti bo!

Žena: Ne bo! (Tajinstveno.) Saj sedim vsako leto, kadar praznujemo obletnico mojega vstajenja, na tem stolu, da si natanko ponovim v duhu vse! Vidiš, tam je bilo tisto okno, ki mi je odprlo pot k vstajenju. (Kaže na okno, ki ga pa ni več videti, ker je pregrnjeno z zavesami.) Tako sem srečna! (Smehlja se, a njen smeh je leden in mrtvaški.)

Ljubimec: Jaz pa nisem srečen! Kako bi mogel biti, ko gledam to tvoje strašno trpljenje!

Žena (se smehlja): Nič ne trpim, samo tvojo in njegovo ljubezen pijem. Samo opojni duh rdečih nageljev in žametastih ciklam vesavam, samo mir, temni mir teh širokih dvoran uživam in se potapljam vanj... Zato ne sme nihče motiti miru teh širokih dvoran, razen nas treh, ki smo eno... Zato mora mož sam gospodinjiti in gospodariti v tej hiši! Tuj človek ne sme motiti tega miru!...

Ljubimec: Ali ne vidiš, kako ga trpinčiš s tem?

Žena: Saj je nepopisno srečen, le ti, ti, se ne moreš uživeti v to srečo!

(Mož prinese mesa in vina, postavi vse na mizo in sede.)

Drugi mož: Pijmo!

Žena: Prej se bomo spomnili še naših mrtvih: mojega prvega moža in Ele! Danes bi morala biti oba tukaj. Nič bi se ju ne bala... Objela bi ju in poljubila! Če bi zdaj, v tem hipu prišla, če bi se prikazala tam med zavesami, bi se dvignila in bi jima hitela naproti. (Oba se ozreta in prestrašena gledata v tisto smer, odkoder bi prišla mrtveca.) Zakaj se čudita?

Drugi mož: Nič se ne čudiva!

Ljubimec: Rajši govorimo o živih!

Žena: Tudi mrtvi so živi, oni so še bolj živi, nego mi! Tukaj so... Natanko jih vidim... On sedi poleg tebe (kaže na prostor poleg moža), ona pa (Ljubimcu) poleg tebe! Izpijmo to prvo čašo v njih spomin. (Vsi trije dvignejo čaše; ona jo izpije do dna, Ljubimec in Drugi mož pa jo nedotaknjeno postavita zopet na mizo.)

Žena (se smeje): Večerja bo mrzla! (Poskušajo jesti, a odlože vilice in nož.) Drugo čašo pa izpijmo, kakor vsako leto, na našo ljubezen! Obljubimo si, da hočemo tudi v bodoče, še mnogo let, živeti nerazdružljivo v teh dvorinah, polnih žametastih ciklam, opojnih nageljev in temnega miru... (Vsi trije dvignejo čaše in izpijejo.) Zdaj pa mi zaigrajta tisto veselo pesem, ki jo tako zelo ljubim! (Oba vstaneta. Drugi mož sede h klavirju, Ljubimec pa vzame v roke violino. Zaigrata pretresljivo žalostinko. Žena se ledeno smehlja in spremlja melodijo prav tiho, potem obmolkne. Sama zase.) Oba mrtveca igrata o obeh živih, svojo pesem pojeta... (žalost akordov polni dvorano, mesec posveti v izbo.) Ali sta živa ali sta mrtva? (Oba obstaneta in jo gledata, potem pa vrže Ljubimec violino iz rok, Drugi mož vstane in oba skočita proti njej. Ljubimec ji že položi roko na vrat... Njen pogled ju razoroži, da kakor ukopana obstaneta pred njo. Žena se votlo zasmee.) Saj me ne bosta! Ne moreta me. Vsako leto me hočeta usmrtiti, vajina ljubezen me hoče umoriti... (s poudarkom), a mrtvih ni mogoče umoriti! (Se dvigne, vzame bergle in se počasi plazi proti zavesam, odkoder je prišla prej. Med zavesami obstane in ju dolgo gleda. Oba stojita v kotu izbe, naslonjena drug na drugega, in jo prestrašeno gledata.) Kdo je mrtev in kdo je živ? Kje je meja med obema? Kaj je greh in kaj je kazen? Kje je meja med obema? (Še enkrat ju pogleda, se nasmehne in izgine.)

Drugi mož: Kdo bo presekal to verigo?

Ljubimec: Vse se vrti... samo vrti...

Z a s t o r.